

שבתאותו של המקובל ר' יעקב קוסיל ליישיין ממוז'יטש וסוקר את החיד"א ואת

מיכלול-סמלים מיכטי תוצאות רוחניות -

מרכיביה של מישנת גרשום שלום בחקר השבתאות. לסיכום, בנתיבי אמונה ומינות, פורש ישעיה תשבי עולם ומלואו של התפוררות התיקוה היהודית, אחרי אכזבת שבתאי צבי, אכזבה המאפיינת כל תופעה של משיח שקר, אכזבה, העשויה לאפיין גם את משיחיה שקר העכשוויים של גושי אמונים.

פולמוס "הזוהר"

ספר נוסף של ישעיה תשבי הוא חקרי קבלה ושלוחותיה (*) שבכרך הראשון שלו הוא סוקר, בשמונה מחקרים, את הדרך שבין קבלת גיונה וקבלת צפת.

המרתק במחקרי ספר זה מתמקד בפולמוס על הדפסת ספר הזוהר. תשבי מהירי ומנתח את השאלות והתשובות של ר' משה די ליאון.

* ישעיה תשבי - חקרי קבלה ושלוחותיה; כרך א; הוצאת מאגנס; 203 עמ' (כריכה קשה).

מחבר הזוהר בענייני קבלה, ובעיקר את הפרשנות המיסטית לסיפורי התורה, סיפורי אבות האומה.

תשבי ממיין בספר זה את מכלול המיסמכים הנוגעים לפולמוס הזוהר, ובעיקר הטענה להשש שמא תסייע הקבלה בירי הנוצרים לנגח את היהדות, ולעומת זאת, הנחת המרפסים, כי עצם הדפסת הזוהר היא בכחינת אות לקירבתה של הגאולה.

מאמרים נוספים בקובץ זה עוסקים בפרשה אחרת, והיא תקופת המעבר בין שילטונה של קבלת ר' משה קורדבירו ובין השתלטותה של קבלת האר"י על עולמם של המקובלים. מאמרים אלה מתארים את המהפך וחילופי-המישמות במחשבה הקבלית, ערב הזמן החדש, ערב השבתאות ושלוחותיה, ומאירים תקופה של תמורות, בהשפעת המיסטיקה על חיי התרבות היהודית.

"היכלות זוטרתי"

היכלות זוטרתי (*) נמנה עם המוקדמים שנחשבו סיפורות היכלות, קרי: החיבורים המיסטיים הראשונים ביהדות. חוקרת המיסטיקה רחל אליאור הביאה מהדורה מרעית קדומה של היכלות זוטרתי, תוך השוואת כתביהיד השונים, העוסקים בחוגו של ר' עקיבא, הראשון שנודע בחוויית הכניסה לפרס החוויה המיסטית.

אליאור מביאה את סיפור הטקסט וגילגוליו - סיפור אופייני למדי לטקסטים בעלי עתיקות שכזות - דרך פיענוח, שימור המסורות הקדומות ועריכתם המחודשת, ואת פירוטי המחקר על היכלות דרך גרשום שלום ואחרים.

ציטוט

"האשה חתענג עם בעלה..."

בקובץ המאמרים משיחות ואסכטולוגיה (ראדארד עלידי מרכז זלמן שזר), בגוף מאמרו של יוסף דן ראשיתו של המיתוס המשיחי בתורת הקבלה של המאה השלוש-עשרה, נבחן חיבורו של ר' יצחק הכהן מקשטיליה, אשר מפרש פירוש מיסטי למאמר של חז"ל עתיד גבריאל לעשות קבוצה עם לוייתן, כאשר ממאפייני מסורת המקובלים: וזה השחק יהיה לעתיד לבוא לכשיתגבר גבריאל ויסיל לארץ ממשלת סמאל. וכל עוזרו ושירו המקדמנים עלינו ועליכם (על העליתים ועל התחתונים), הדין והסירו מיום שתרב בית מקדשנו ומקדשכם את ערינו ואת עירכם. ומאז ועד יום בוא נקמתנו ונקמתכם האהל איננו אחד והאצילות מכוסה באלפי רבבות שרי החבלה וגרדי העופים בשמים. ואם המים דוממת השין אינה שורקת. ובעת התגבר שרי הגבורה התעוררו שרי מעלה לנקום ניקמת ההרועים על ידו יוצר בראשית, שהמקדמנים גרמו הריגתם, ושרי מעלה ישבעו בבשר הרג של מעלה כשתשוב ותהיה הדינה בחיים הנקמה למטה באדם שנאמר: ונתתי נקמה באדם בידו עמי ישראל. או האשה חתענג עונג שימחה וששון עם בעלה כבתחילה, והצדיקים שבכם יתענגו בה שהוא ברית מילת עולם גנוזה לעתיד לבוא. האבילה הפשוטה היא כשר הרג הוא לוייתן והיא סעודה גנוזה ומכוננת לידעי השם העליון והקדוש, וזאת היא הפעולה הנקראת בשמי מרזם סעודת גן עדן, וזהו מה שאמרת לך זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם. כל זה לשון החסיד ול כאשר שלח הדין והזקנים אשר בממלכת אלימאניה (*) ואני כזה העתקתי מספר האורה שחיבר החסיד השלם קדם ראותינו זה בעיר נרבונה...

* גרמניה.

האותות והמופתים שעשה במצרים ובו הכה את המצרי האש אשר כפנה ונגלה עליו מטטרון שר סגני יהוה שר צבא / יהא ואמר משה משה. // איר עקיבא השם ההוא טרגול סנגול סנגמאל / חתום חתום תתום. הדין שמה רבא דסלג ביה משה ימא רבא בשובר / ירברב סגני ברסיקין וירא סחטי בר סאי לביס. הדין שמה רבא דעבד...

סיפרון צנום זה, המפענח מעט מהיכלות זוטרתי, הוא אחד מאבות הטיפוס של כיתבי המיסטיקה היהודיים העתיקים, והצצה בו עשויה

ציור קבלי

- ותוכנית שתוביל לאסון פוליטי

להעניק למעיין מעט מהבנת העומק המדעי, שהביא גרשום שלום למיסטיקה היהודית. עומק, שתלמידיו ותלמידיו תלמידיו ממשיכים בו.

תורת האלוהות

פירסום נוסף של רחל אליאור הוא תורת האלוהות בדור השני של חסידות חב"ד (*). המביא תקופה מאוחרת יותר בחקר המיסטיקה היהודית.

עד השנים האחרונות התמקד חקר חסידות חב"ד כעיון במישנתו של המייסד, ר' שניאור זלמן מלאדי, וגם מחקרים אלה, היו ביוגרפיים, לא תיאולוגיים.

רחל אליאור מתמקדת בניגוד לקודמיה * רחל אליאור - תורת האלוהות בדור השני של חסידות חב"ד; הוצאת מאגנס; 406 עמודים (כריכה רכה).

החוקרים, בתורת תלמידיו של ר' שניאור זלמן, ובעיקר כתננים התיאולוגיים המועלים בכתיבתם, הכולט בהם ותלמידו המובהק, הוא ר' אהרון הלוי משטראשיליה, מי שנכתבו העלה תורת אלוהות מקיפה ועמוקה. אליאור פורשת את הנסיבות ליצירתו של ר' אהרון הלוי, יידידותו והמחלוקת עם בנו של שניאור זלמן, בניית השקפת העולם שלו בתורת האלוהות והקשריה הקבליים השונים. החלק השני של תורת האלוהות, שהוא תחת הכותרת עבודת השם, נוחן את עבודת האלוהים החב"דית, תורת הנפש, העבודה כניטול, תורת ההיפוך, העבודה כהתפעלות ומקומה של העבודה בתורה ומיצוות ומכלול עבודת האלוהים. אישית, העיון בספר מחקרי זה, עורך בליבי שימחה על היותי צאצא למישפחה של מתנגדים לחסידות. אך יחד עם זאת, אי אפשר שלא להתפעל מהגורש האינפורמטיבי שבספר זה. החושף פן מרתק של אותו עולם תיאולוגי מיסטי יהודי.

עד מהר"ל

קובץ מאמרים שראה אור באחרונה, נר לנישמת ההיסטוריון יעקב טלמון, התפרסם הכותרת משיחית ואסכטולוגיה (*) בהוצאת מרכז זלמן שזר נפתח ברמז גלוי של ישראל קולית: ההיסטוריה כחוויה וכאזרה - דברים על יעקב טלמון.

תחת כותרת מדור העת העתיקה מביא בנימין אופנהיימר בחינה מן האסכטולוגיה (**). הנבואית לאפוקליפטית. משה ויינפלד סוקר את הציפייה למלכות אלוהים במיקרא והשתקפותה בליטורגיה היהודית. פרופסור דויד סלוסר סוקר השתקפותן של אמונות משיחיות יהודיות בנצרות הקדומה ואהרון אופנהיימר בודק את משיחותיו של בר-כוכבא.

תחת כותרת המדור ימי הביניים, סוקרת הרה לצרוסיסה את הרעיון המשיחי באיסלאם, וסילביה שייך את מסעי הצלב כתנועה משיחית. אביעזר רביצקי סוקר את ימות המשיח במישנת הרמב"ם. יוסף דן מנתח את ראשיתו של המיתוס המשיחי בקבלה של המאה השלוש-עשרה. יהודה ליבס מנסח את אמונתו הדתית של שבתאי צבי ורביקה שני סוקרת את ריוקנו של אהרן המרתקים בדמויות המיסטיקה היהודית תורת המהר"ל בין אכזיטנציה לאסכטולוגיה.

המדור העת החדשה מוליך את המשיחות היהודית המודרנית דרך החסידות הברסלבית, המחשבה הסוציאליסטית, משיחות חילוניות כמאה שעברה, ציונות ומשיחיות עד לימים אלה באמצעות חוקרים כמנרל סייקאז, אריה מורגנשטרן, שלמה נאמן, מיכאל גרין וישראל קולית ואחרים. פרק זה כולו מעיד על מגמות האזרה של יעקב טלמון המנוח.

* משיחות ואסכטולוגיה - קובץ מאמרים עורך; צבי ברס; הוצאת מרכז זלמן שזר; 148 עמודים (כריכה קשה). ** חזון אחרית הימים וחיי העולם הבא.

מאת דן עומר